

בבא בתרא נה

משה שווערד

1. חידושי הרשב"א מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

הא דשלח רב הונא בר אבין ישראל שלקח שדה מגוי ובא ישראל אחר והחזיק בה אין מוציאין אותה מידו, תמיה לי למה אמר אין מוציאין אותה מידו ולא אמר זכה בה או כל המחזיק בה זכה בה כלשון שאמר שמואל דהא אינהו כשמואל אמרוה וכן פר"ש ז"ל, [1] ונ"ל דרב הונא בר אבין מספקא [לי] והילכך אין מוציאין מידו ואפי' לאוקומה בדינא דכל דאלימ גבר, הא אלימ וירד בה אין נוקקין להם:

2. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

שלח רב הונא בר אבין ישראל שלקח שדה מגוי ובא ישראל אחר והחזיק אין מוציאין אותה מידו. [2] והנכון שאתא לאשמועינן שאין לאחור להוציאה מידו על ידי הגוי דאם כן באונסא הוה שקיל לה מיניה.

3. חתם סופר מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

[3] אין מוציאין אותו מידו מלשון זה משמע דאין מוציאין מידו אבל רשע מיהת הוה וכרבינו האי דבעי למיהב זוזי לבעלי הראשוני א"כ לכ"ע רשע הוא כיון שגם במקום אחר יכול לקנו' אלא שאין מוציאין מידו:

4. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

הני תלת מילי אשתעי רב נחמיה דינא דמלכותא דינא, ה"ג דאריסא דפרסאי ולא גרטינן ואריסא דפרסאי, שדינא דמלכותא אינו מן המניין דהא אידך משום דינא דמלכותא אינון כלל ופרט, דהני תלת מילי הוו מדינא דמלכותא באריסא דפרסי עד ארבעין שנין וזה חד, וזהרורי דזביני ארעא משום טסקא זבנינהו הא תרי, והני מילי לטסקא אבל לכרגא לא הא תלת

5. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

והסכים הר"י ובעלי התוספות והרמב"ן שאין אומרים דינא דמלכותא אלא בדברים שהם מחוקי המלכות הקבועים וידועים, אבל אם המלך קובע ועשה דין חדש לאו דינא הוא עד שיסכימו עליו כל אנשי מלכותו, ולהכי לא אמר שמואל דינא דמלכא דינא אלא דינא דמלכותא, ומצינו בדשמואל שפירש לנו חוקי המלך שדויתיהם יקח (שמואל א' ח'), והוא האמור בסנהדרין (כ' ב') כל האמור בפרשת מלך מותר בו, וכן לכל מלך חוקים קבועים, הילכך כל שנטל המלך ממון יהודי שלא בחוקי המלך הקבועים חמסנותא הוא, וישראל שלקח ממנו לא זכה ובגזל הוא אצלו וכן פירשו רבותי.

6. ספר שערים מצויינים בהלכה-נד:

ובתשרי מהרי"ק (סי' קפז) הביא ראה מדברי רשב"ם אלו, דדוקא מסים וארנוניות של משפטי המלכים כו', אבל דין שבין אדם לחבירו פשיטא שאין בזה דינא דמלכותא, דא"כ בטלת כל דיני תורה ח"ו. ועי' בר"ן במס' גיטין (ד. מדפי הרי"ף) דדוקא מה שהוא עושה מחוקי המלך, אבל מה שהוא עושה שלא כדין לא, ולישנא דינא דמלכותא הכי משמע, ולא אמרו דינא דמלכא, דאי עביד שלא כדין חמסנית הוא, ולא דינא. וכ"כ

והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא. כתב הרשב"ם כל מסים וארנוניות ומנהגות של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותם, דינא הוא, שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיהו.

7. שו"ע חושן משפט - סימן שסט

(ח) וכן שר שכעס על אחד מעבדיו ושמשיו מבני המדינה ולקח שדהו או חצירו, אינו גזל, ומותר ליהנות בה; והלוקחה מהמלך הרי היא שלו, ואין הבעלים מוציאין אותה מידו. אבל שר שלקח שדה או חצר של אחד מבני המדינה שלא כדינם שחקק, הרי זה גזלן, והלוקח ממנו מוציאין הבעלים מידו. כללו של דבר, כל דין שיחקוק אותו השר לכל ולא יהיה לאדם אחד מפני עצמו, אינו

גזל; וכל שיקח מאיש זה בלבד, שלא כדת הידוע לכל, אלא חמס את זה, הרי זה גזל: הגה - ואם המלך חקק לבעל אומנות אחד, כגון שחקק למלוה בריבית איזה דבר, י"א דלא אמרינן: ביה דינא דמלכותא דינא, הואיל ואינו חקוק לכל (מהרי"ק שורש ס"ו). י"א דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא אלא במסים ומכסים התלויים בקרקע, כי המלך גוזר שלא ידורו בארצו כי אם בדרך זה, אבל בשאר דברים, לא (הרא"ש פ' ד' נדרים בשם הר"מ ומרדכי פרק הגזל בתרא). ויש חולקין וסבירא להו דאמרינן בכל דבר דינא דמלכותא דינא (מרדכי שם בשם התוס' ות"ה סי' ש"ט), ולכן המלוה על המשכון יכול למכרו אחר שנה, הואיל וכן דינא דמלכותא (שם בשם ר"י בר פריץ); וכן הוא עיקר, וכמו שנתבאר לעיל סימן שנ"ו סעיף ז':

(ט) לפיכך גבאי המלך ושוטריו שמוכרים השדות במס הקצובה על השדות, ממכרן ממכר. אבל מס שעל כל איש ואיש, אינו גובה אלא מן האדם עצמו. ואם מכרו השדה במס שעל הראש, הרי זה אינו ממכר אא"כ היה דין המלך כך. (וע"ל סימן ס"ח מדינא דמלכותא, גם בסי' ק"ד סעיף ב' מדין זה):

8. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת בבא בתרא דף נה/א

(רמג) דף נ"ה. דינא דמלכותא דינא, וכתב רבינו יונה, דלא מהני אלא להפקעה, שהנכסים מופקעים מבעליהם בדיני המלך, וכענין הפקר ב"ד הפקר, ומי שיורד בהם במצות המלך זוכה בחזקה, אבל כל זמן שלא החזיק בהן לא זכה בהן עכ"ל, ומבואר מלשונו, דהפקר ב"ד לא מהני אלא להפקיע מהבעלים ולא להקנות, אלא צריך להחזיק כדי לזכות בהן:

9. ספר שערים מצויינים בהלכה

דינא דמלכותא דינא, ואריסותא דפרסאי עד מ' שנין. כתב הר"ן במס' גיטין (ד). מדפי הרי"ף) דיש מי שפירש, דלא אמרי' דינא דמלכותא דינא, אלא בדברים שהם להנאת המלך, כדאמרי' לעיל (נד): דמלכא אמר לא ליכני איניש ארעא אלא באגרתא, אבל מידי דלא שייך ביה מלכא לא אמרי' דינא דמלכותא, והר"ן דחה דבריהם, מדאמרי' כאן דינא דמלכותא דינא ואריסותא דפרסאי עד מ' שנין, כלומר דמלכא אמר והנהיג שתועיל חזקה לעכו"ם בארבעין שנין, והא ליכא הנאה ותועלת בכך למלך כו'. וכתב הב"י (בדה"ב

10. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

ואריסא דפרסאי וכו'. פירש רבינו שמואל כי מחוקי המלכות של פרס כי המחזיק בשום קרקע בין של ישראל בין של גוי ארבעים שנה שיזכה בו כאילו היה בידו שטר, הילכך אם החזיק הגוי שם ארבעים שנה בקרקע של ישראל וחזר ומכרו לישראל זכה בו, ואע"ג דקי"ל (לעיל ל"ה ב') דגוי אין לו חזקה אלא בשטר, שאני הכא דאיכא דינא דמלכותא, וכן אומר מורי נר"ו דבמקום שהוא מחוקי המלכות כי המחזיק בקרקע בשופי שיזכה בו אם החזיק גוי בקרקע של ישראל שנה ומכרו לישראל זכה, ולפירוש רבינו שמואל הא דנקט אריסא לרבנות הוא לפי שמחוקי המלכות שאפילו ירד שם באריסות אם החזיק בה ארבעים שנה תעלה לו חזקה, ויש מפרשים אריסא דפרסאי ארבעין שנין שאם הוריד אריס סתם לשדהו אינו יכול לסלקו עד ארבעים שנה ואין לו בו חזקה תוך אותו הזמן כלל ואפילו היה שום זמן חוץ לחזקתו וזה יותר נכון, ומיהו לעיקר הדין הכל אחד ודרך אחת.

11. חידושי הרמב"ן מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

ומכל מקום צריך לפנים היאך חכמים חולקין בדבר זה, אם מצות המלך היא הא דינא דמלכותא דינא, ואם אינה מצות המלך פשיטא שאין המכר מכר, ואי לא ידעינן נבעי ממלכא או מזהרורי דיליה. [1] ויש מי שאומר דילמא שלוחי המלך מחמת עצמן הן עושין ולא ממצות המלך, ואין זה נכון, [2] אלא שנראין הדברים דכי אמרינן דינא דמלכותא דינא כגון הדינין הידועין למלך בכל מלכותו שהוא וכל המלכים אשר היו לפניו הנהיגו הדברים והם כתובים בדברי הימים ובחוקי המלכים, אבל מה שהמלך עושה לפי שעה או חוק חדש שהוא עושה לקנוס העם במה שלא נהגו בימי האבות, חמסנותא דמלכא הוא ואין אנו דנין באותו הדין, והרי ר' יהוסף הלוי ז"ל הורה שאם גזל המלך לאחד מבני עמו ממונו שבא עליו בעלילה, דחמסנותא דמלכותא

מיקרי, אבל במאי דעבד בכל ארעיה הורמנותא דמלכא הוא ודינא הוא, והוראה נכונה היא אלא שיש להוסיף עליה מה שכתבתי. ודייקנא לה מדאמרינן דינא דמלכותא דינא ולא אמרינן דינא דמלכא דינא, אלמא דינא דידיע לכולהו מלכי קאמרינן ולא מה שהמלכים עושים מעצמם באונס, ואף במלכי ישראל הקדושים דיני המלך ידועים כמו שכתוב בקבלה על ידי שמואל הנביא, ואמרו רבותינו (סנהדרין כ' ב') כל האמור בפרשת המלך מלך מותר בו.

12. תורת חיים מסכת בבא בתרא דף נד עמוד ב

נ"ה ע"ה רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו שערי דכדא כו'. בדינא דשלטון [3] פליגי אם השלטון דן ליטול בכרגא אפילו שערי דכדא או דוקא אקרקה דגברי מנח אף על גב דלכאורה דוחק הוא לומר דפליגי היאך דן השלטון דהכי נמי כתב רשב"ם ז"ל לעיל דרב יוסף לא סבירא ליה הא דאמר אבבי דשלטון אמר לא ליכול ארעא אלא בשטרא דלאו דינא דשלטון הכי הוא אלא בחזקה נמי ליכול ואם כן במקום שידוע שהשלטון דן ליטול אפילו שערי דכדי מודי רבא דזבינא זביני...

13. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

אם כן - דאפילו שערי דכדא משתעבדי לכרגא היכי יתקיים הכתוב דכתיב (דברים כא) בכל אשר ימצא לו הרי באותה המלכות בטלת ירושת בנו הבכור דכל ממון האב אם מת ולא פרע עדיין כרגא דשנה זו הוה ליה ממונו ראוי דאינו מוחזק בו כלל [1] כן אם המלך דשעבוד המלך עדיף משאר שעבודין וכגבוי דמי ומיהו לאו אתקפתא מעלייתא היא דאיכא למימר אין הכי נמי תבטל ותבטל לשם ובשאר מקומות יתקיים דשבקיה לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה.

14. תוספות מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

אם כן בטלת ירושת בנו - [2] דבשלמא מכל אדם שיש עליו כתובת אשה ובעל חוב אף על פי שנכסים משועבדין להן מ"מ אין ירושת בני הבכור בטילה משום דמלוה ואשה מחסרי גוביינא וצריכי אדרכתא ואכרזתא ושומא אבל למס המלך אפילו קרקע שוה אלף וזו משועבדת לדבר מועט והקרקעות עיקר הן של המלך וכבר הוא מוחזק ולא מחסרי גוביינא, ר"י ור"ת.

15. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

ורב [הונא] בריה דרב [יהושע] אמר אפילו שערי דכדא משתעבדי לכרגא. כעין טיסקא [3] שכל ממונו מוחלט למלך [לעשות] בו כחפצו כי כן הנהיג וקבע במלכותו כשנעשה מלך.

16. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

אם כן - ... ומיהו לאו אתקפתא מעלייתא היא דאיכא למימר אין הכי נמי תבטל ותבטל לשם ובשאר מקומות יתקיים דשבקיה לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה.

17. ספר קול אליהו על דברים פרק כא פסוק יז

בפסוק (שם כא. יז) כי את הבכור וגו' לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו וגו' פירש"י מכאן שאין הבכור נוטל פי שנים בראוי לבא לאחר מיתת האב כבמוחזק, וי"ל דמשו"ה כתיב מקודם (פסוק טז) והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו וגו', ר"ל דכל הבנים נוטלים בשוה את אשר יהיה לו ר"ל העתיד לבא, חלק כחלק, ולתת לו פי שנים הוא רק בכל אשר ימצא לו ר"ל ממה שיש לו. (הכתב והקבלה):

18. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

ולא היא התם - לית הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע דלא משתעבדי לא קרקעות ולא מטלטלין לכרגא ואי זבון לכרגא לא הוו זבינייהו זביני דכרגא אקרפתא דגברא מנח [1] ואינהו ספרי דרבא דאמרי הלכתא כרב הונא לאוקומי מלתייהו בעו לקיים מעשיהם ושטרות שכתבו על מכירת קרקעות שנמכרו לכרגא ובאו לומר דמשתעבדי לכרגא כדי שיהו המכירות והשטרות קיימי ומיהו שלא כדין נכתבו השטרות ונמכרו הקרקעות והדרי זביני.

19. שיטה מקובצת מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

ולא היא התם לאוקומי מלתא דבעי. על הונא בר נתן קאמר דהוא קאמר דקשה בה אממר על מילתיה דרב הונא בריה דרב יהושע אם כן בטלת ירושת בנו הבכור והונא בר נתן אהדר ליה לאמימר אי הכי לטסקא נמי אלא מאי אית לך למימר דיהיב טסקא ומית כו'. [2] דרב הונא בר נתן מוקים לה למילתיה דרב הונא בריה דרב יהושע ומשום הכי אמר שאלתינהו לספרי דרבא. ואמרי ליה הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע כדי לאוקומי למילתיה דאיהו סבירא ליה כותיה. הראב"ד ז"ל:

20. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

פרדכת – [1] אדם בטל ממלאכה ומלמוד ומדרך ארץ ואין עוסק בישובו של עולם כלל.

21. יד רמ"ה מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

(רמד) אמר רב אשי פרדכת מסייע מתא. והוא אדם בטל שאינו עושה מלאכה [2] והוא נהנה משדותיו ומשכירות קרקעותיו וכיוצא בהן. והצילוהו בני העיר שלא יפרע מס למלך. דין הוא שיסייע את בני העיר במסין וארנונות המוטלין עליהן ליתן חצי הראוי לו, אבל לא כל הראוי לו. והני מילי דאצלוהו [ו] אינהו. אבל יהב ליה מלכא אנדיסקי דלא ליפרע ולא מידי סיעתא דשמיא היא. ולא מיחייב לסיועיהו כלל.

22. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף נה עמוד א

המצר והחצב מפסיקין בנכסי הגר, פי' דאפילו היה אחד מאלו מפסיק בין השדות אם החזיק (באמת) [באחת] לקנותן שתיים לא קנה אלא אותה שהחזיק בה כההיא דלעיל (נ"ג א'), ומשום חצבא איצטריך דאילו משום מצר הא אמרו לעיל בהדיא, ונראה דחצבא דומיא דמצר שהולך בכל השדה לארכו או לרחבו, וחצב הוא שבו תיחם יהושע את הארץ כדאמרינן בסמוך, ולפיכך תיחם בו לפי שיונק כנגדו בלבד, ושיהא לבעל השדות שלא ישיג אחד את גבול חברו כדאמרינן התם (ביצה כ"ה ב') חצבא מקטע רגליהו וכו' ופי' [רש"י ז"ל] שהוא עשב, וקשה דא"כ כל עשב זורעים דינם כן דלא משתרשי לצדדין, לפיכך הנכון כדברי האומר שהוא אילן קטן כעין אותם שורות שעושין גדרים בכרמים ובשדות.

23. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף נה עמוד ב

דתנן: הנכנס לבקעה----עייין במסורת הש"ס--וצ"ע!

24. תוספות מסכת בכורות דף כז עמוד ב

וכי הזאה יש לנו - ... והיא המשנה דמייתי בריש כל הבשר (חולין דף קד). אלא שהש"ס מביאה שם בקוצר [1] וכן דרך הש"ס להאריך ולקצר כשמביא משניות מטהרות ומזרעים ומשנה הלשון כפי הצורך כי ההיא דספק ביאה שמביא הש"ס (פסחים דף י.) על משנת נכנס לבקעה והיא שנויה על משנה אחרת שלמעלה הימנה בסמוך לה במס' טהרות ...

25. תוספות מסכת עירובין דף עח עמוד ב

והתנן בית שמילאהו תבן או צרורות וביטלו בטל - כך היא הגירסא בכל הספרים וכן פירש ר"ח ור"י אומר דההיא משנה במסכת אהלות (פט"ו משנה ז) ואין כתוב שם תבן אלא עפר או צרורות ולא גרס נמי התם וביטלו בטל והכי איתא התם בית שמילאהו עפר או צרורות וביטלו וכן כרי של תבואה או גל של צרורות אפילו כגלו של ענן ואפילו תומאה בצד כלים תומאה בוקעת ועולה תומאה בוקעת ויורדת [1] והש"ס מביאה בקוצר וכן דרך הש"ס בכמה מקומות [א] ואין לומר דהך דמייתי היא ברייתא דאין להביא ברייתא כיון שיכול להביא המשנה ...

26. חידושי הריטב"א מסכת עירובין דף עח עמוד ב

ותבן לא חייץ כו' מלא עפר או צרורות ואפילו בסתמא והתניא כו'. פי' לענין תומאה שיהא ממעט הבית דהויא תומאה רצוצה ובוקעת ועולה, ויש גורסין והתנן כו' ובודאי דבמתני' ליתיה להאי לישנא והכי תנן התם (אהלות פט"ו מ"ז) בית שמלאה עפר או צרורות וביטלו וכן כרי של תבואה כו' אפילו תומאה בצד הכלים תומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, פי' לפי שהם בטלים, ומיהו שפיר גרסינן הכא והתנן ואע"פ שאינו לשון המשנה דהתם לא גרסינן תבן. מ"מ הא גרסינן התם כרי של תבואה, ועוד דכיון דבעפר מצרכי ביטול כל שכן בתבן, [2] ודרך התלמוד הוא לפעמים לשנות לשון המשניות שמביא לשון הקל ותופס הענין ואינו חושש על הלשון [ב] וגם פעמים שמביא ברייתא שהיא תלויה במשנה וגורס והתנן, וכדאפרש בבבא בתרא בסייעתא דשמיא.

27. תוספות מסכת בבא בתרא דף נה עמוד ב

רבי אליעזר מטהר – [1] רשב"ם פירש דפליגי דרבי אליעזר חשיב ליה ספק ספיקא ורבנן לא חשיבי ליה אלא ספיקא אחת [2] ורש"י פירש בפרק בתרא דע"ז (דף ע. ושם) דאירי בשדה מלאה תומאה ופליגי דר"א סבר אע"ג דליכא אלא חדא ספיקא כיון דליכא ספק מגע אלא ספק ביאה טהור והיינו טעמא דתומאה מסוטה גמרינן וגבי סוטה הוי ספק מגע ולא ספק ביאה דודאי (נטהרה) וחכמים מטמאין כיון דאין כאן אלא ספיקא אחת וסוגיא דע"ז מוכחת כפרש"י דר"א מטהר אפילו בספיקא אחת ... [3] ור"ת מפרש דפליגי דרבנן מטמאו אפילו בכמה ספיקות משום דמן הדין אפילו בחדא ספיקא טהור דאוקמה אחזקיה וילפינן

מסוטה דטמא וא"כ מה לי חדא ספיקא מה לי תרי ספיקי דהא אפ"ל בחדא ספיקא הוה לן למימר דטהור ור"א סבר אין לך בו אלא חידושו ודוקא חדא ספיקא טמא ...

28. דף על הדף בבא בתרא דף נה עמוד ב

בגמ': שהי' ר"א אומר ספק ביאה טהור ספק מגע טומאה טמא וכו'.
הנה הרשב"ם מפרש משום דסתם ספק ביאה ספק ספיקא הוא דשמא לא נכנס ואפילו אם נכנס, שמא לא נגע ע"כ.

ובתוס' כאן (ד"ה ר"א וכו') כותבים: ור"ת מפרש דפליגי, דרבנן מטמאו אפילו בכמה ספיקות משום דמן הדין אפילו בחד ספיקא טהור דאוקמא אחזקה וילפינן מסוטה דטמא, וא"כ מה לי חדא ספיקא מה לי תרי ספיקא, דהא אפילו בחדא ספיקא הוה לן למימר דטהור, ור"א סבר אין לך בו אלא חידושו ודוקא חדא ספיקא טמא עכ"ל.

והקשה הגר"ש שקופ זצ"ל בשערי יושר (ח"א שער הספקות פרק יט): וקשה טובא, דאדרבה כל החילוקים בספק טומאה בין רה"ר לרה"י ובין יש בו דעת לישאל לאין בו הוא משום דלא ילפינן מסוטה רק כענין שחדשה תורה בסוטה, אף דמוכח מהתוספתא פ"ו דטהרות, דאם לא ה"י הבדל כלל לא היינו מחלקים בין רה"י לרה"ר, רק שמצאו איזה סמך דיש לחלק בין ספק שנולד במקום רבים לנולד במקום שאינו לרבים, אבל אם איכא קצת במה לחלק אמרינן אין לך בו אלא חידושו.

והכא ההבדל בין חד ספק לספק ספיקא הוא מוסכם בש"ס, דחד ספק לחומרא מה"ת וספק ספיקא מותר אף מדרבנן, ואיך נאמר דבכה"ג סברי רבנן מה לי חד ספיקא מה לי תרי ספיקא, ולענין רה"ר כיון שמצינו איזה חלוק בין רבים ליחיד מפני שהצבור עושים את הפסח בטומאה אמרינן דלא ילפינן מסוטה רק כענין דמיירי הכתוב בסוטה וזוהי תמיהה רבתא. וע"ש מה שהאריך בזה הרבה.

29. ספר שערים מצויינים בהלכה

הוציא חצי גרוגרת. כתב הרשב"ם דכמס' שבת (עו:), תנן, המוציא אוכלין חייב בגרוגרת, דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה [עי' במס' ביצה יג:], ולא חשיבא הוצאת דבר מאכל חשוב בפחות מכגרוגרת. ומשמע דס"ל דחצי שיעור באיסורי שבת ליכא איסור תורה. ובגמ' שבת (עד.) פריך וכי מותר לאפות פחות מכשיעור, ועי"ש ברש"י דמשמע דאיכא איסור תורה, וכיארנו שם דשאני מלאכת הוצאה, דבזה ליכא איסור תורה, ובשאר מלאכות איכא פלוגתא בפוסקים, עי"ש שהארכנו בזה. ובערוך השולחן (או"ח סי' רמב סל"ה) כתב הטעם דבמלאכת הוצאה ליכא איסור תורה, כיון דלא שייך לומר חזי לאיצטרופי עי"ש.

30. שו"ת דברי יציב חלק אורח חיים סימן קנו

ויש לעורר גם מהרשב"ם בכ"ב דף נ"ה ע"ב [ד"ה במסכת שבת] דגרוגרת בשבת משום מלאכת מחשבת, שצ"ב הכוונה האם אינו בכלל שיעורין. וגם הלשון שם מלאכת מחשבת אסרה תורה, ולמה לא כתב חייבה תורה. וגם צ"ב דמלאכת מחשבת לענין כוונה הוא. והנ"ל דהכוונה הוא שזה ודאי שזה בכלל שיעורין הללמ"ס, ורק בא לאפוקי שלא הוי כשאר איסורין דבפחות מהשיעור נשאר האיסור, ולכך קאמר דלגבי שבת שאני דבעינן שם גם מלאכת מחשבת, ר"ל שיתכוין לכל המלאכה, וכיון שאינו מתכוין לכל שיעור המלאכה הוי חסרון במלאכת מחשבת ולא הוי אף איסור דאורייתא כשאר איסורין בת"ש ודו"ק.

31. דף על הדף בבא בתרא דף נה עמוד ב

בגמ': הוציא חצי גרוגרת כו'. וכתב הרשב"ם ששיעור גרוגרת להוצאה בשבת הוא משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה. וקשה דבלא זה, הו"ל משום ששיעורים הם הלכה למשה מסיני. ותירץ הגה"ק מצאנז - קלוזינבורג בשו"ת דברי יציב או"ח (סי' קנ"ו) דאי מצד שיעורין הלל"מ, אז חצי שיעור ה' אסור מן התורה, אבל כיון דהטעם הוא משום מלאכת מחשבת אסרה תורה, ופחות משיעור זה, אינו בכלל מלאכת מחשבת, ממילא מה"ת מותר להוציא, וכדעת השו"ת חכם צבי סי' פ"ו דבשיעורי שבת חצי שיעור מותר מה"ת.

32. ספר פרשת דרכים - דרוש שנים ועשרים

והנה חוץ מדרכנו אפשר ליישב, וקודם כל דבר נקדים דמאי דאמרינן מכאן מודעא רבה לאורייתא, דהא לא שייכא מודעא אלא במי שאנס את חברו לעשות איזה דבר שלא כרצונו, אבל מלך שמצוה לעבדו שיעשו כך וכך הרי הם מחוייבים לעשותו ואין כאן טענת אונס, דהא קי"ל דדינא דמלכותא דינא וכל שכן דינא דמלך מלכי המלכים יתברך שמו, ואם כן אם ה' אנס את ישראל שיקבלו לשמור ולקיים תרי"ג מצות מה מודעא יש כאן שהרי מחוייבים הם לשמור מצות מלכם, והרשב"א כתבנו דבריו לעיל נרגש מזה וז"ל, ואם נאמר שנענשו מפני שעברו על מצות מלכם אם כן בטלה מודעא זו, ע"כ דבריו. ולא ידעתי למה לא יקשה לפי האמת דבטלה מודעא זו, משום דהם נענשים על מה שעברו על גזרת מלכם וקי"ל דינא דמלכותא דינא:

ונראה דזה יובן עם מה שכתב הר"ן בפרק ד' נדרים עלה כח. עלה דההיא דשמואל דאמר דינא דמלכותא דינא [1] וז"ל וכתבו התוספות דדוקא במלכי האומות אמרינן דינא דמלכותא דינא מפני שהארץ שלו ויכול לומר להם אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן הארץ, אבל במלכי ישראל לא לפי שארץ ישראל כל ישראל שותפים בה, ע"כ. והנה אם ארץ ישראל לא היתה מוחזקת בידינו מכח מתנת אברהם אלא שעכשיו היה ה' נותנה לנו, פשיטא דלא היה מועיל לנו טענת אונס, דתיפוק ליה שאנו מחוייבים לשמור ולעשות כל מה שצונו משום דדינא דמלכותא דינא, אך אם מה שאנו זוכים בא"י הוא מכח שזכה בה אברהם ואנחנו באים מכח ירושה, א"כ לא שייך דינא דמלכותא דינא דומיא דמלכי ישראל, שהרי לא נתן ה' עכשיו שום דבר מחדש, ולא נשאר לנו חיוב לקיים את התורה אלא מצד קבלתנו ולזה יש טענת אונס...

[2] ולפי דברי מהרי"ק ז"ל נאמר באופן אחר, אך נקדים עוד טעם אחר למה גבי שבע מצות בני נח לא שייך טעמא דאונס, והוא עם מ"ש הרא"ש בפסקיו עלה דההיא דאמר שמואל דינא דמלכותא דינא, שכתב בשם ר"ת ז"ל דהיינו כשהמלך משוה גזרותיו על כל בני מלכותו, והביא ראיה מהא דתנן בגיטין לא היו סיקריקון ביהודה כו'. ואף שהרא"ש שם דחה ראיה זו, מכל מקום לענין דינא ס"ל כר"ת דאמרינן דינא דמלכותא דינא בדבר הכולל לכל בני מלכותו, וכמו שנראה מדברי הטור סי' שסט יע"ש. אם כן איפא גבי שבע מצות בני נח שהיא גזרה כוללת לכל העולם פשיטא דלא מהני טעמא דאנוסים היינו, דתיפוק ליה משום דינא דמלכותא ואם לא היו מקבלים עליהם היו מחוייבים לשמור ולקיים שבע מצות בני נח משום גזרת מלך, אבל גבי שאר מצות שאינם אלא לישראל לא שייך דינא דמלכותא, ואם כן אין לנו חיוב אלא מצד הקבלה שקבלנו בערבות מואב והתם היינו אנוסים שלא היה מכניסם לארץ, ולא חשיב אונס זה מניעת הטובה לפי שארץ ישראל מוחזקת היא כמו שכתב מהרי"ק.